

*frz*, o bé només és el nom de la reina dels escacs, també d'origen persa); el Tağ al-Arūs siria modern diu que és un manlleu del persa *pār-wāz* (mentre que Dozy sospitava que vingués del gr. *ζωφόρος* 'fris', amb mutilació de la inicial, però això no sembla possible fonèticament, sobretot a causa de la -z).

La indicació del Tağ al-Arūs és digna d'estudi seriós encara que manqui de precisió (massa vague l'únic sentit «a fringe or the like» que dona del mot persa) i de claredat, car en tot cas *per-* és un prefix ben representat i productiu en persa on han vingut a coincidir els corresponents dels prefixos grecs *peri-* i *para-* (=al. *um-*, *vor-* i *weg-*). Però no es veu clar<sup>4</sup> si vol dir el persa *perwāz* 'vol' («flug» derivat del verb *ave. vazaiti* 'ell vola') o *perwāz* 'estable' («stall»), com sigui que *perwār* ve d'una variant de l'avèstic *pairi-vāra* que és no sols 'estable' sinó també 'paret' (Horn, *Grundriss d. neuers. Etym.*, §§ 304, 305) (no serà *perwēz* 'victorios').

Com que la *p-* de la llengua persa es torna *f-* àrabra, si tenim en compte la regular tendència de l'àrab a remodelar el sillabisme dels manlleus estrangers en una estructura semítica (i la de '*ifrīz*' ho és, ben típica), i recordem el citat *farūz* 'corredor', compremem que és ben raonable partir d'una base irànica *pariāz*, però quasi no ho és menys partir de *perwār*, car el sentit de 'paret' i 'estable' d'aquest ens acosta un poc més que el de 'vol', 'volada', compensant la menor facilitat fonètica. Si és l'un o és l'altre no podem veure-ho, majorment havent-hi la possibilitat que a l'àrab passessin tots dos, barrejant-s'hi.

És evident que cal una investigació detinguda per part d'un orientalista professional. I altrament també cal una investigació monogràfica que estudiï més a fons els «realia» del *fres* tèxtil i del *fris* arquitectònic, a Europa, encara més que a Orient, i si pogués ser, alhora, en aquest.

Com a resultat d'aquesta incursió a l'Orient resulta clara la versemblança general d'aquesta procedència. I que en romànic vingui de l'àrab és ben possible cronològicament. Des del punt de vista semàntic es concep que un mot que designés un fris arquitectònic s'apliqués a una franja de luxe que cenyia una roba. Però per quin camí hauria vingut de l'àrab? En tot cas no pas pel castellà, on apareix tan tardanament i on presenta exclusivament un sentit tan renaixentista i italianitzant, i ja no cal fer valer que un arabisme en cast. ha de tenir forçosament *z* i no pas *s*; tampoc pel francès, per les mateixes raons, i perquè el francès del Nord ha fet rarament de canal dels arabismes.

Com que l'àrab *ī* en contacte amb *r* té un so molt obert, que bé es pot igualar a *e*, l'it. *frégio* potser es podria comprendre com a pres directament de l'àrab, per més que la *ġ* no deixaria de ser sorprenent; la forma catalana *fres* sí que no presentaria dificultat com a arabisme, i des d'aquí es pogué propagar *fres* i els seus derivats a les llengües de França, i més enllà; quant a les formes amb *i* es podrien mirar llavors com el resultat d'una llatinització culta, això o influència del romànic de la Magna Grècia o les dues coses jun-

tes. La *ġ* de l'italià *frégio* (< *z* o *s* sonora amb el matís alveolar ibero-romànic) al capdavant podríem també igualar-la al canvi que es presenta en tants mots de provenença transalpina (*grigio*, *Parigi*, *Luigi*, *portugio*, *rugiada*, *malvagio*, *TopHesp.* II, 58-9).

Com que l'àrab pronunciava sempre com *ifr-* o *āfr-* els mots en *fr-* de les altres llengües (igual que *itr-* < *tr-*, *ikr-* < *kr-*, *ibl-* < *bl-*, etc.) és clar que els nostres havien d'escapçar automàticament aquesta vocal inicial que percebien com un mer vici de pronúncia moresca.

Que el català, llengua d'artistes de fama universal, i de mercaders amb alfondecs en el Llevant, vagi introduir aquesta denominació a Europa, ningú no ho trobarà sorprenent.

En tot cas les altres etimologies que s'havien proposat són dolentes. Partir de les *Phrygiae vestes* 'vestits brodats', o de l'*opus phrygium*, com molts han fet (així sembla anunciar-ho també el FEW III, 796a), presenta greu dificultat fonètica pertot, llevat de l'italià; suposar que *frégio* fos falsament llatinitzat en *frisium* (segons models com el dialectal *bagio* BASTIUM) i que d'aquí eixissin *frise*, *friso*, i, per encreuament amb *frégio*, el cat. i oc. *fres*, és molt agosarat i gens versemblant; partir d'un fr. ant. \**freis*, cas subjecte corresponent a PHRYGIUM, encara ho és més, i no explica bé la forma catalano-occitana; amb raó s'oposaren ja Diez (*Wb.*, 148) i M-Lübke (*REW*, 3518) a aquesta etimologia.

Pel que fa a derivar *fris*, com ho féu aquest lingüista, de *frisa* 'tela arissada' i ajuntar *fres* amb el fr. *frise*, *fraise*, etc., de FABA FRESA, és ben inversemblant semànticament, i d'altra banda practicar una separació etimològica força arbitrària. Suposar que es tracti del nom nacional dels frisons, que en germànic antic significaria 'rull, arriusat' (que a això es decantava Diez, seguit per Kluge i Gamillscheg), és molt hipotètic des del punt de vista germànic (només fris. ant. *frisle* 'cabell arriusat'), és recolzar en una etimologia discutible (i en part falsa) del fr. *friser* i ensopega amb dificultats fonètiques (veg. *REW*, 3518), però damunt de tot topa amb el fet que el mot ja existia en àrab oriental almenys al començament del S. x.

Provisionalment almenys, ens podem atèner a l'etimologia àrabra, amb el teló de fons irani ja exposat. Alhora pogué confluïr en l'arabisme romànic un altre corrent, versemblant però no estudiat, que ens és suggerit per la persistència de la menció de l'or en les dades antigues: l'àrab *ibriz* '(or) pur', mot que de l'àrab va passar, d'altra banda, al persa. Aquest mot àrab surt del greco-llatí ὀβρυζα (ll. *obrussa*, *obryza*) 'copella de l'or', *aurum ad obrussam* 'or pur, copellat', l'etimologia hitita del qual ha estat estudiada últimament per Benveniste, *Hiitite et Indo-européen*, 1962, 162ss.

DERIV.: *Fresa*=*fres*? (hapax dubtós de 1571, *DAG*, veg. *AlcM*). *Fresada* (1540, 1548). *Fresell* o *frisell*. *Freset*. *Frisar* 'fabricar certs aglomerats'. *Frisonat*. *Frisso*? *Fresadura* [fi S. XIII, Desclot]; «nobili Sibillise de Saga pro faciendis *fresaduris* et lig(u)ar ad opus